

АНОТАЦІЯ

Бабчук Ю. М. Підготовка майбутніх учителів технологій до організації дизайнерської діяльності у старшій школі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, 2021.

У дисертації на основі аналізу наукових досліджень і практики констатовано, що технологічна освіта старшокласників покликана забезпечувати ґрунтовне оволодіння ними знань про закономірності творчої діяльності (проектної, техніко-технологічної, проектно-конструкторської), тобто дизайнерської діяльності. З урахуванням передового вітчизняного та зарубіжного досвіду наша держава поставила перед сучасною технологічною освітою учнів старшої школи такі завдання: індивідуальний розвиток особистості, розкриття її творчого потенціалу завдяки реалізації особистісно орієнтованої парадигми навчання; розвиток у старшокласників критичного мислення як засобу саморозвитку; оволодіння вміннями практичного використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) загального й спеціального призначення; формування системи компетентностей про перетворювальну діяльність людини; розширення та систематизація знань про технології та дизайн як основний засіб перетворювальної діяльності людини; виховання свідомої та активної життєвої позиції, готовності до співпраці в групі тощо (Закони України «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», «Про освіту»). Розв'язувати такі завдання покликаний учитель технологій.

На зміну фактично ремісничому, тренувальному трудовому навчанню

має прийти процес формування та розвитку творчої ініціативи, творчого пошуку, трудова діяльність учнів має бути наповнена художньо-інтелектуальним змістом, а уроки трудового навчання повинні створювати реальні умови для розвитку креативності та реалізації індивідуальних можливостей кожного учня. Це означає, що в професійній освіті майбутніх учителів технологій має бути врахована складова, що передбачає підготовку студентів до організації дизайнерської діяльності учнів, яка дозволяє інтегрувати знання учнів з різних галузей під час розв'язування деякої конкретної проблеми, дає можливість застосовувати одержані знання на практиці, дозволяє поєднувати самостійну індивідуальну роботу з груповою і колективною; стимулює самостійний пошук учнями необхідної інформації, виробляє художньо-проектувальні навички тощо.

З'ясовано, що в системі професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій наявні суперечності між:

- вимогами, що пред'являються до рівня творчого розвитку особистості вчителя, і фактичним рівнем його традиційної професійної підготовки;
- уніфікованою системою підготовки вчителя технологій та індивідуально-творчим характером його діяльності;
- високим теоретичним рівнем дисципліни «Основи дизайну» та низьким рівнем упровадження теорії в практичну діяльність майбутніх учителів технологій;
- визнанням особливого впливу дизайнерської діяльності на розвиток особистості та реальним станом організації учнівської діяльності на заняттях з трудового навчання.

Для розв'язання вказаних суперечностей у дисертації з'ясовано суть дизайнерської діяльності, її важливість у розвитку особистості, необхідні

компетентності для її організації та виконання. Дизайнерська діяльність є структурою, яка включає такі конструктивні компоненти: завдання, матеріал, засоби та способи діяльності і передбачає такі етапи: 1) розробка технічного завдання, в контексті якого виявляються висхідні дані; 2) розробка технічної пропозиції, в контексті якої дається аналіз – інформаційний, функціональний, соціологічний, естетичний, ергономічний, соціально економічний; 3) ескізний проєкт – уточнюються художньо-конструкторські, ергономічні, кольорово-фактурні та інші рішення; 4) розробка технічного проєкту – фіксуються кінцеві результати розробки. Зміст дизайнерської діяльності учнів складається з таких етапів: організаційно-підготовчий, проєктний, технологічний, підсумковий. На кожному етапі учнями здійснюється відповідна система послідовних дій у виконанні дизайнерських завдань, а вчитель технологій є організатором цієї діяльності.

Визначено компоненти готовності майбутніх учителів технологій: мотиваційний, знаннєвий, операційний, оцінювальний. Готовність майбутніх учителів технологій до організації дизайнерської діяльності старшокласників запропоновано визначати сукупністю таких *критеріїв*: мотиваційно-ціннісний – визначає здатність діяти в напрямі свідомо поставленої мети, визначаючи пріоритетні цінності; пізнавально-когнітивний – дає можливість охарактеризувати ступінь засвоєння системи теоретичних знань з основ дизайну, видів дизайнерської діяльності, способів, засобів і необхідних компетенцій для її здійснення; діяльнісно-творчий – передбачає засвоєння сукупності навичок для виконання поставлених дизайнерських завдань, творче їх застосування, нестандартні рішення; організаційно-оцінювальний – характеризує естетичну культуру майбутнього вчителя технологій, визначає його поведінку в середовищі, пов'язаному з дизайнерською діяльністю учнів;

передбачає наявність організаційних умінь; вміння правильно оцінити результат дизайнерської діяльності.

На основі рівневих характеристик, складених з урахуванням освітньої програми спеціальності, навчального плану, програм основних навчальних дисциплін, визначено чотири рівні готовності майбутніх учителів технологій до організації дизайнерської діяльності учнів старшої школи: низький, середній, достатній, високий.

За результатами констатувального етапу дослідження показано, що необхідна система насичення всіх навчальних дисциплін естетикою, духом творчості, інноваційними та креативними підходами до навчання. Створення такої системи й стало основною метою дослідження. Для досягнення мети дослідження було обрано шлях імплементації експериментальної системи в інваріантну й варіативну складові освітньої програми, у технології викладання навчальних дисциплін і в усі види практик, а також у позанавчальні заходи на засадах системного, діяльнісного, антропологічного, аксіологічного, компетентнісного, інтегративного методологічних підходів з дотриманням принципів творчого розвитку, інтеграції знань, навчання в дії. Крім того, експериментальна система передбачала максимальне занурення студентів у дизайнерську діяльність упродовж з першого по четвертий курси.

Для того, щоб імплементація експериментальної системи у чинну систему професійної підготовки майбутніх учителів технологій була ефективною, визначено, обґрунтовано й перевірено на ефективність організаційно-педагогічні умови формування їхньої готовності до організації дизайнерської діяльності учнів (інтеграція теоретичних (історичних, філософських, мистецьких, психологічних, природничо-математичних, технічних і технологічних) знань з основ дизайнерської діяльності; розвиток творчого потенціалу з художнього проєктування, комп'ютерного

модельовання та виготовлення дизайн-виробів; формування в студентів умінь організації та оцінювання дизайнерської діяльності учнів).

Названі методологічні підходи, принципи, організаційно-педагогічні умови разом із визначеними компонентами й критеріями лягли в основу моделі підготовки майбутніх учителів технологій до організації дизайнерської діяльності учнів старшої школи, результатом якої стала сформована готовність до такої організації.

Достовірність одержаних результатів упровадження експериментальної системи забезпечувалась різноманітністю діагностичних методик і форм контролю, адекватним застосуванням методів математичної статистики. Зокрема, для підтвердження достовірності результатів здійснювали обчислення критерію істотності відмінностей між успіхами студентів контрольних і експериментальних груп (критерію згоди Пірсона) для випадків, коли показників було більше 30, а також коефіцієнт Стюдента для визначення ймовірності випадковості відхилень успішності в обох видах студентських груп.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягають у тому, що: *вперше з'ясовано* суть і специфіку дизайнерської діяльності старшокласників, яка є цілеспрямованим процесом і результатом навчання, засобом інтеграції трудового навчання й естетичного виховання учнів, основою творчого розвитку особистості; *визначено* компонентну структуру (мотиваційний, знаннєвий, операційний, оцінювальний компоненти), *розроблено* критерії (мотиваційно-ціннісний, пізнавально-когнітивний, діяльнісно-творчий, організаційно-оцінювальний) та показники сформованості готовності майбутніх учителів технологій до організації дизайнерської діяльності учнів старшої школи; *обґрунтовано* організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів технологій до організації

дизайнерської діяльності учнів старшої школи (інтеграція теоретичних знань з основ дизайнерської діяльності; розвиток у студентів навичок художнього проєктування, комп'ютерного моделювання та виготовлення дизайн-виробів; формування в студентів умінь організації та оцінювання дизайнерської діяльності учнів); *уточнено* вимоги до професійної діяльності вчителя технологій, систему компетентностей учнів і вчителів, необхідних для ефективного виконання дизайнерської діяльності; *подальшого розвитку набули* зміст, форми і методичні принципи підготовки майбутніх учителів технологій до професійної діяльності.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає у тому, що: розроблено методичні прийоми формування готовності майбутніх учителів технологій до організації дизайнерської діяльності учнів; підготовлено відповідне інформаційне («Збірник інтегрованих лекцій з основ дизайну») та методичне забезпечення (методичні рекомендації до лабораторного практикуму з дисципліни «Технологічний практикум» розділ «Конструювання та виготовлення меблевих виробів» для студентів спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології)).

Сформульовані у дисертації теоретичні положення, ідеї та узагальнення можуть використовуватися для розробки стратегії і тактики поліпшення якості професійної підготовки майбутніх учителів технологій.

Ключові слова: дизайн, дизайнерська діяльність, естетичне виховання, проєктно-художня діяльність, творчість, трудове навчання, учитель технологій.